

Muhammed Reza Dahširi*

NOVI REGIONALIZAM NA BLISKOM ISTOKU**

Uvod

U naše vrijeme, uspostavljanje sistematskih osnova i regionalnih sustava utemeljenih na međusobnoj saradnji smatra se osnovnim preduvjetom strukturalnih izmjena u međunarodnim odnosima, te okvirom za stjecanje kolektivne sigurnosti. Takva situacija može rezultirati općim političkim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim napretkom zemalja na određenom geografskom području.

Ustvari, novi regionalizam je u bliskoj svezi sa globalizacijom jer upravo regionalna udruženja predstavljaju osnovni korak u pripremanju pogodnog tla za globalnu saradnju. Drugim riječima, globalizacija kao višeslojni fenomen koji zadire u oblasti politike, ekonomije, komunikacija, kulture i društvenih prilika općenito, određena je i zavisna od podobnih uvjeta lokalne saradnje u praksi.

---

* Doktor političkih nauka, asistent na predmetu političkih nauka na Fakultetu za međunarodne odnose u Teheranu

** Tekst preuzet iz: *Ketab-e Khavar-e meyaneh (1)*, Moaseseye Farhangi motaleat wa tahqiqat-e bejn al melali Ebrar-e muaser, Tehran, mart-april 2004., str. 79-115.

Taj fenomen posljedica je tehnološke revolucije i razvoja novih komunikacijskih tehnologija, što je rezultiralo brzim širenjem informacija na globalnoj razini, brisanjem granica, izbljeđivanjem nacionalnih suvereniteta i povećanjem kolektivne svijesti čovječanstva.

Promjena u strukturi međunarodnih odnosa i karakteru glavnih aktera tih odnosa, s obzirom na nastanak novih, transnacionalnih mreža moći, aktiviranje nevladinih faktora u međunarodnim odnosima usporedo sa vladama pojedinih zemalja, brzina, intenzitet i raspon evolucionih promjena na međunarodnoj sceni, te širenje zajedničkih humanih vrijednosti, nastanak nove odanosti i solidarnosti među stanovnicima svijeta u virtualnom prostoru informatičke zajednice, kao i široki spektar mogućnosti komuniciranja i protoka informacija među narodima i vladama, izmjena tradicionalnih značenja pojmova kao što su prostor, zemlja, sigurnost, moć, suverenitet, nacionalni interesi i sl. - sve to rezultiralo je otvaranjem novih prostora i šansi za regionalizam u vrijeme globalizacije.

Globalizacija kao fenomen koji omogućava bolju povezanost među ključnim faktorima i tvorcima odluka na međunarodnoj sceni pospješuje napredak u oblasti komunikacija, uklanja prepreke trgovini i privređivanju pa stoga rezultira bržim ekonomskim napretkom, tehnološkim inoviranjem i, općenito, donosi više mogućnosti za sve, može biti faktor koji ojačava regionalizam kao preduvjet strukturalnih promjena u međunarodnim odnosima.

Stvaranje regionalnog sistema utemeljenog na saradnji može se smatrati pogodnim okvirom za ostvarenje kolektivne, zajedničke i sveobuhvatne sigurnosti; jedino u takvoj situaciji globalizacija i regionalizam jačaju jedno drugo, jer lokalni sistemi predstavljaju osnovni korak ka stjecanju pogodnih osnova za globalnu saradnju i napredak. Regionalizam tako predstavlja faktor jačanja međunarodnih ekonomskih i trgovinskih odnosa na globalnoj razini.

Pristupajući regionalnim asocijacijama, zemlje višestruko povećavaju vlastitu sposobnost konkurisanja i privredne proizvodnje, te shodno tome, mogu odigrati odgovarajuću ulogu na globalnom planu. Na taj način regionalizam može poslužiti kao faktor koji pospješuje fizičku infrastrukturu zemlje koja olakšava proces globalizacije.

Zemlje Bliskog istoka putem regionalizma, u okviru regionalnih asocijacija, mogu zaštititi svoja prava, osigurati vlastitu političku, ekonomsku,

kulturnu i socijalnu sigurnost, te podržavajući vlastiti kulturni identitet predstavljati istinski izazov diskursu kulturnog izjednačavanja i integrisanja kulturne hegemonijalne sile. Uistinu, razvojem modernih sredstava komuniciranja koja su svijet pretvorila u globalno selo, globalizacija zemljama Bliskog istoka pruža priliku da regionalnim integriranjem predoče ostatku svijeta vlastite vrijednosti, te da u jednom konstruktivnom prožimanju dosegnu nova obzorja i tako uspješno nastave vlastitu sveobuhvatnu evoluciju.

Kulturni regionalizam zemalja Bliskog istoka može u doba globalizacije pripremiti pogodno tlo za razmjenu raznovrsnih i višeslojnih kulturnih tradicija. U tom procesu osigurat će se opstanak kultura i izvornih vrijednosti utemeljenih na uređenoj ljudskoj prirodi i čistoj ljudskoj čudi.

Novi regionalizam na Bliskom istoku može poslužiti kao dobra priprema i vježba u kojoj će zemlje regiona poboljšati svoj međunarodni status u vrijeme globalizacije. Novi regionalizam na Bliskom istoku je prilika da zemlje regiona vitalnim i elastičnim menadžmentom, ravnomjernim, usklađenim i stabilnim razvojem, te proširenjem regionalnih potencijala i mogućnosti poboljšaju vlastitu ulogu u međunarodnim ložama odlučivanja. Novim regionalizmom, zemlje regiona će jačanjem multilateralizma proširiti okvire konstruktivne političke, ekonomske, kulturne i socijalne saradnje u svjetlu međusobnog poštivanja i uvažavanja kulturnih i civilizacijskih vrijednosti. Na taj način važnost uvjerenja, vrijednosti i vjerskih karakterističnosti bit će predstavljeni kao sveobuhvatne vrijednosti i prakse ostatku svijeta.

U svjetlu pojašnjenja važnosti aspekata i vidova novog regionalizma na Bliskom istoku u ovom tekstu, nakon definiranja osnovnih pojmova kao što su: Bliski istok, regija, regionalizam, novi regionalizam, pozornost ćemo obratiti na analiziranje i raščlanjivanje važnosti, osobenosti i različitih mehanizama novog regionalizma na Bliskom istoku. Nakon pojašnjenja unutrašnjih i vanjskih izazova na putu novog regionalizma na Bliskom istoku, razmotrit ćemo mogućnosti i puteve njihovog prevazilaženja zemljama regiona.

A) Definiranje pojmova

U ovom dijelu pored definiranja pojmova poput Bliskog istoka, regiona i regionalizma, ukazat ćemo na apsekte i osobenosti novog regionalizma i njegove razlike u odnosu na klasični regionalizam.

Bliski istok: Termin Bliski istok označava široko geografsko područje od sjeverne Afrike do Indijskog potkontinenta, od Kavkaza do Crvenog mora; dvadeset i dvije zemlje sa približno tristo miliona stanovnika različitog etničkog i konfesionalnog sastava. Ovaj podsistem predstavlja skup odvojenih oblasti koje objedinjuju: Perzijski zaljev, Siriju i Levant, Maroko, Centralnu Aziju i Kavkaz koje predstavljaju geopolitičku cjelinu na osnovu bliskosti i sličnosti koje ih povezuju, npr: arapsko – izraelski sukob i sl.

Regija: predstavlja široko geografsko područje koje je kulturno ili fizički skladno i istovjetno. Regija kao društveni sistem objedinjava translokalne povezanosti ljudskih zajednica i predstavlja pogodnu osnovu za razvitat složenih sigurnosnih skupina (po definiciji Barija Buzana) u kojoj je međusobna sigurnosna upućenost sastavnih jedinica jednih na druge posve uočljiva i razgovijetna. U takvom višeslojnom sigurnosnom okruženju, sastavne jedinice na osnovu zajedničkih shvatanja, zabrinutosti i poimanja prijatnji, s ciljem očuvanja moći i sigurnosti, uspostavljaju određena pravila i rješenja koja uređuju njihove međusobne odnose. Temelji jedne regije mogu biti uspostavljeni na osnovama zajedničke konfesionalne pripadnosti, istovjetnih ili srodnih prirodnih i/ili ljudskih potencijala, jednoobrazne komunikacijske tehnologije, istovjetne političke i/ili ekonomske moći i dr.

Regionalizam: kao kamen međaš između nacionalizma i globalizma, povezujući narode i zemlje sa transregionalnim organima, regionalizam ih poziva da prihvate zajedničke norme poput: ideološke trpeljivosti i tolerancije, izbjegavanja nacionalnih, rasnih, kulturnih nesuglasica i sukobljavanja, izbjegavanje ekstremnih nacionalističkih diskursa, učešće u regionalnom odlučivanju, prihvatanje regionalnog pluralizma i različitosti, aktivnosti na polju kulturne saradnje i tehnološke razmjene.

Novi regionalizam: po sljedećim tačkama novi regionalizam se razlikuje od klasičnog regionalizma:

Nasuprot klasičnom regionalizmu, koji je imao jasno određene ciljeve insistirajući na precizno određenim pitanjima saradnje, posebno u oblasti odbrane i sigurnosti, novi regionalizam predstavlja sveobuhvatan, prožimajući, heterogeni proces koji insistira na bilateralnoj i multilateralnoj saradnji, te organiziranoj saradnji u oblasti politike, ekonomije, trgovine,

kulture, ekologije i sigurnosti. U tom procesu se razmatraju pitanja poput: ekonomskog otvaranja, politika slobodnog tržišta, tranzicijske integracije i saradnja u domenu ekologije, pri čemu se nalaže potreba smanjenja i eliminacije konfrontacije zemalja te jačanje i povećanje uloge civilnih organa i privatnog sektora na političkoj i ekonomskoj pozornici.

Nasuprot klasičnom regionalizmu, koji se temeljio na vertikalnim odnosima između zemalja – naroda kao osnovnih političkih činilaca na međunarodnom planu, te odnosima zemalja u međunarodnim organizacijama, novi regionalizam insistira na većoj angažiranosti i aktivnijoj ulozi međunarodnih civilnih udruga i organa, novih socijalnih pokreta, međunarodnih nevladinih organizacija (NGO), multinacionalnih kompanija i sl.

Nasuprot klasičnom regionalizmu, koji se temeljio na piramidalnoj skali moći i odlučivanja odozgo prema dolje (up-down) u kojoj je dominantnu ulogu imala najmoćnija članica, novi regionalizam podrazumijeva uskovitlani proces u pravcu odozdo nagore (bottom – up) koji je oslonjen na posebnu dijalektiku baziranu na realizmu vlada među podređenim i nadređenim zemljama; novi regionalizam je tako most koji povezuje margine sa centrom. Podređene zemlje su tako uvidjele da je regionalna saradnja nezaobilazna nužnost i jedini uspješan put utjecanja na međunarodne odnose i suprotstavljanja globalnim problemima i izazovima.

Nasuprot klasičnom regionalizmu, koji akcenat stavljao na vlastitu, unutrašnju strukturu, novi regionalizam insistira na širokom spektru vanjske saradnje sa pripadajućim geografskim i geopolitičkim okruženjem; novi regionalizam se zalaže za kooperantski pristup među regionima u vremenu opće upućenosti jednih na druge u pogledu ekonomije, otklanjanja smetnji i prepreka i brisanja fizičkih granica. Ustvari, novi regionalizam uspostavlja saradnju između mega – makro – meso i mikro razina u globalnim razmjerama.

Nasuprot klasičnom regionalizmu, koji se razvio u bipolarnom svijetu, u okviru blokovske raspodjele između Istoka i Zapada i atmosferi hladnoga rata, novi regionalizam se formirao u današnjem polimorfnom sistemu unipolarnog – multipolarnog svijeta. Spone i saradnja unutar novog regionalizma sa međunarodnim institucijama ojačat će regionalni multilateralizam, tj. multilateralni regionalizam, koji će biti vičan u suprotstavljanju izazovima i problemima te u konačnici rezultirati pravednijom budućnošću svijeta.

Nasuprot klasičnog regionalizma, novi regionalizam posjeduje veći nivo stabilnosti, jači intenzitet, brzinu i probojnost, što je posljedica tehnološke revolucije koja smanjuje distance i geografske razdaljine, afirmiše i ubrzava proces transformacije u međunarodnim odnosima. Nastankom virtualnog prostora i mogućnosti obuhvatnije saradnje koji u ljudima budi sentimente zajedništva i kolektivnog pripadanja jedinki – svijetu, nastaju novi oblici odanosti i novi identiteti koji se odlikuju tim sveprožimajućim osjećanjem pripadništva zajedničkom. Mogućnost brzog izmještanja ljudskih potencijala, kapitala, roba i usluga u veoma kratkom vremenskom periodu omogućava regionima bolji uvid u savremene komunikacijske tehnologije u vremenu globalizacije i pospješuje trgovinske veze i aktivnosti u domenu ekonomske saradnje.

Novi regionalizam posjeduje dvostruku prirodu; istovremeno pospješujući regionalnu integraciju, ostavlja mogućnost povratka fragmentaciji; jačajući saradnju, ostavlja mogućnost intenziviranja natjecanja; obraćajući pažnju integracionom procesu globalizacije, vodi računa i o fragmentarnim snagama lokalizacije.

Razloge toj dvopolnosti prirode novog regionalizma treba tražiti u dvopolnosti same globalizacije koja zahtijeva i teži saradnji na globalnom planu između fragmentacionih i integracionih procesa.

Općenito posmatrano, novi regionalizam je baziran na racionalizmu i kooperacionoj povezanosti koja sami proces stavlja u prvi plan, ispred strukture. Pojedinačni procesi unutar novog regionalizma funkcioniraju kao kooperacioni uzori koji pripremaju pogodno tle za poboljšanje saradnje i pregovora među glavnim akterima i koji u kooperacionom odnosu prevazilaze okvire nametnute strukture. Novi regionalizam pridaje veći značaj koordinaciji u kojoj, umjesto fizičkih potencijala centralno mjesto zauzima politički racionalizam i saradnja na temeljima tolerancije i međusobnog uvažavanja.

B) Značaj regionalizma na Bliskom istoku

Prirodni značaj Bliskog istoka u sistemu moći i svjetske ekonomije s obzirom na geopolitičke, geostrategijske, komunikacijske i kulturne osobenosti tog podneblja nalaže veći utjecaj tog regiona na sistem svjetskog odlučivanja. S obzirom na usku povezanost između podređenog sistema Bliskog istoka

sistemu centralne kontrole ili hegemonijske strukture svjetskog poretka, te različite nivoe lokalne, nacionalne, regionalne i međunarodne raščlanjenosti, novi regionalizam na Bliskom istoku u prilici je uspješno iskoristiti potencijale islamskoga svijeta. Bliski istok kao podneblje na kome su nastale tri velike svjetske religije, drevno središte nauke i učenosti, te region izrazitih prirodnih i ljudskih resursa u doba globalizacije, koristeći se brzim protokom roba, kapitala i usluga, može odigrati veoma važnu ulogu i načiniti sasvim praktične korake. Na tom putu region može uspješno koristiti sve potencijale islamskoga svijeta koji predstavlja 23% ukupnog svjetskog stanovništva, ima vlasništvo nad 30% svjetskih prirodnih resursa uključujući 74% od ukupne vrijednosti 997.4 milijarde barela sirove nafte na svijetu, 50% otkrivenih količina prirodnog gasa, 50% konoplje, 20% od ukupne svjetske proizvodnje boksita, 30% rezervi fosfata, 35% kositara, 10% uranijuma, 20% ukupne svjetske proizvodnje pamuka, 17% svjetske proizvodnje riže, te 17% ukupne svjetske kopnene površine. Novi regionalizam na Bliskom istoku na osnovu parametara kao što su: intenzitet i vrsta odnosa među akterima, nivo njihove međusobne saradnje po vertikali i horizontali, nivo ekonomskog razvitka zemalja, nivo integrisanja i regionalne saradnje, institucionalnost bilateralnih i multilateralnih odnosa aktera, prisustvo centra moći i vođstva, te usklađene ideologije, akcentirajući kulturne identitete putem reformi i ekonomske reorganizacije, ima historijsku priliku da izgradi političko povjerenje i stvori umjerenu kulturu na osnovu zajedničkih humanih vrijednosti, mimo okvira nacionalnog i tradicionalnog, te tako poluči uspjeh u približavanju cijelog regiona sa margine ka centru odlučivanja.

S druge strane, značaj novog regionalizma na Bliskom istoku sadržan je u njegovom značaju za međunaodnu sigurnost. Definiranje regionalnog identiteta pitanjima sigurnosti, iz razloga američke okupacije Iraka i nastojanjima neokonzervativaca Bijele kuće da promijene geopolitičku sliku Bliskog Istoka u smislu slabljenja procesa regionalizma, smanjenja manevarskih sposobnosti regionalnih sila, usijavanjem međusobnih odnosa aktera regiona te podsticanjem trke u naoružanju u regiji, radikalizacijom političkog prostora u regiji – sve to za posljedicu je imalo da zemlje regiona oslonjene na snažnom pokretaču sigurnosti ojačavaju regionalne integracije, prevaziđu zajedničke prijetnje te uspostave saradnju u domenu politike (izgradnja povjerenja i smanjenje tenzija i napetosti), kulture (akcenat na

zajedničkom identitetu, ideološkim, vjerskim i intelektualnim vrijednostima) i ekonomije (izgradnja struktura, širenje saradnje, razmjene i sl.)

C) Osobnosti novog regionalizma na Bliskom istoku

Novi regionalizam na Bliskom istoku karakterišu unutrašnja koherentnost, vanjska kooperativnost i višenaspektna raznovrsnost, o čemu će više biti riječi ovdje.

Unutrašnja povezanost: Podsystem Bliskog istoka utemeljen je na unutrašnjoj saradnji mikrosistema kao što su Perzijski zaljev, Mediteran, sjeverna Afrika, centralna Azija, Sirija i Levant. Saradnja Sirije i Egipta sa Vijećem za saradnju Perzijskog zaljeva na osnovu Sporazuma 6+2, sigurnosni savez Turske i Izraela, panturkizam Turske u Centralnoj Aziji i na Kavkazu, prisustvo Izraela i izraelske investicije u Centralnoj Aziji i na Kavkazu, nastojanja Saudijske Arabije na širenju i afirmaciji vehabijskog učenja u centralnoj Aziji i na Kavkazu izgradnjom vjerskih objekata i školskih ustanova, nastojanje Evrope s ciljem uspostavljanja civilizacijskih veza i saradnje između Bliskog istoka i Mediterana, odnosi Egipta i Sudana sa transformacijama na Bliskom istoku, utjecaj Rusije na dešavanja u bazenu Kaspijskog mora, na dešavanja u Iraku i mirovni proces na Bliskom istoku razultiralo je naglašenom potrebom za saradnjom i razmjenom unutar podsystema novog regionalizma na Bliskom istoku.

U tim odnosima Iran kao novi *heartland* u postmodernoj geopolitici, te vezivna tačka između Perzijskog zaljeva, Bliskog istoka i bazena Kaspijskog mora, koji predstavlja najvažnije žarište svjetskih energetske potencijala u XXI stoljeću, strateški koridor koji veže dva najvažnija centra svjetske energije, te transferzalu na pravcu sjever – jug, možemo ubrojati u ključni pol regionalnih integracija na Bliskom istoku.

Vanjska kooperativnost: Novi regionalizam na Bliskom istoku nije moguće zamisliti ako u obzir ne uzmemo politiku i mehanizme svjetskih sila s obzirom na konkurenciju transregionalnih aktera međunarodnih odnosa i interesa velikih sila na geostrateškom prostoru Bliskog istoka. Monitoring SAD-a, Evrope, Rusije i UN-a nad bliskoistočnim mirovnim procesom u okviru mape puta, mirovni pregovori u Ženevi, sigurnosne posljedice širenja NATO-a na Istok s obzirom na prisustvo američkih snaga u Azerbejdžanu,

Uzbekistanu, Turskoj i Iraku, sigurnosna povezanost oblasti Bliskog istoka sa transregionalnim politikama s obzirom na nastojanja SAD-a da regionalni identitet definiše pitanjem sigurnosti, posebno nakon terorističkih napada 11. septembra koji se povezuju sa mrežom Al-Kaida, pripisanoj Saudijskoj Arabiji, nastojanja SAD-a da stvori slobodan trgovinski prostor u Aziji u kome će cionistički režim kao jedan od prirodnih i normalnih aktera bliskoi-stočnih odnosa moći realizirati postcionistički plan “ekonomskog kraljevstva od Nila do Eufrata” - sve to jasno ukazuje na globalizaciju Bliskog istoka i njegovu upućenost i povezanost sa ekonomskim i političkim promjenama na međunarodnoj sceni.

Višeaspektna raznorodnost: Novi regionalizam na Bliskom istoku podrazumijeva i sadržava recipročnu saradnju na svim poljima, ekonomskom, kulturnom, komunikacijskom, socijalnom, političkom, vojnom i ekološkom. Na ekonomskom polju, zemlje Bliskog istoka nastoje upotrijebiti novi regionalizam kao putanju za nesmetan i bezbolan ulazak u svjetske ekonomske tokove, te u okviru jednog podsistema regionalne trgovine i zajedničkog ekonomskog identita poput organizacija OKOTA, OPEC, Grupa D8 ili zajedničkog islamskog tržišta putem širokog spektra ekonomskih integracija i podizanja nivoa trgovinske razmjene podići nivo iskorištenosti i dostupnosti prirodnih resursa u regionu. Na kulturnom i komunikacijskom polju, zemlje Bliskog istoka uspostavljanjem satelitskih televizijskih stanica i programa nastoje pospješiti svoju prisutnost u svijetu modernih komunikacija i dosegnuti jednu konstruktivnu saradnju novom svjetskom kulturom. Te zemlje oslonjene na zajedničke vrijednosti i društvene prakse, historiju, kulturu, zajedničku konfesionalnu pripadnost i civilizacijsko iskustvo, koristeći pri tome nove komunikacijske tehnologije, teže utjecati na međunarodno mnijenje, ostvariti i poboljšati svoje kooperativne mogućnosti u domenu kulture i znanosti, te transformacijom i uspostavljanjem vrijednosti i odgovarajućih etičkih načela koja će zadovoljiti sve ljudske potrebe i sačuvati ljudsko dostojanstvo i integritet profilirati vlastiti regionalni identitet. Na socijalnom planu, zemlje Bliskog istoka nastoje, koristeći vlastite znanstvene i ljudske potencijale, proširiti međusobnu znanstvenu i kadrovsku razmjenu, te približavanjem društvenih struktura ka principima pravde i pravičnosti društveno uznapredovati i evoluirati. Na polju političkog napretka, zemlje Bliskog istoka nastoje reformama političke strukture, prilagodljivim i

elastičnim menadžmentom, davanjem veće uloge i učešća naroda u procesu odlučivanja dodatnu pažnju usmjeriti na ulogu civilnih struktura, poštivanju ljudskih prava te raditi na buđenju svijesti i odgovornosti spram međunarodnih pravnih kodeksa i normi unutar multilateralnih struktura poput Ujedinjenih naroda i sl. U domenu ekološke saradnje, zemlje regiona, u težnji za stabilnim napretkom u smislu otklanjanja ekoloških problema i očuvanja prirodnog okoliša u interesu stanovnika regiona i cijeloga svijeta, insistiraju na demilitarizaciji i eliminaciji oružja za masovno uništenje u regionu Bliskog istoka. Ekološka misija zemalja Bliskog istoka najbolje se ogleda u njihovoj saradnji sa ekološkim programom Ujedinjenih naroda (UNEP) za zaštitu prirodne okoline, očuvanju raznolikosti bioloških vrsta, očuvanju naftnih resursa i dr.

D) Različiti pristupi novom regionalizmu na Bliskom istoku

U odnosu na principe novog regionalizma na Bliskom istoku ili bliskoistočni regionalni poredak, postoje različiti pristupi od kojih možemo izdvojiti: pristup na principu moći, ekonomski pristup, komunikacijski, te multilateralni pristup.

Pristup na principu moći: Ovaj pristup, koji integraciju posmatra i podrazumijeva sa geopolitičkog gledišta uzimajući u obzir moć pojedinih zemalja i opseg njihovog djelovanja na osnovi geopolitičkih kodova, bazira se na uvjerenju da fizička moć i sigurnosne jednačine algebarskog množenja nulom profiliraju regionalni poredak. Uzori poput hegemonijalnog poretka, balans snaga, srazmjerno i recipročno djelovanje između jedinica i varijabli u ovom gledištu ustanovljeni su na principima sučeljavanja vojnim prijetnjama istom mjerom. Po ovome gledištu, regionalni sistem se formira na osnovu uvriježenih normi ponašanja u okviru praktičnog sistema i načina raspodjele moći između sastavnih jedinica sistema. Politika moći na osnovama geopolitičke snage za stjecanjem prostora, teritorijalnog širenja i fizičke kontrole geografskih područja i granica predstavlja uvriježeni kodeks ponašanja u regionalnom poretku sačinjenom od centra i pripadajućih jedinki.

Ekonomski pristup: U gledištu pragmatika varijabla koja profilira region jeste ekonomija koja spaja jedinice u međunarodnom poretku. Na osnovu pravila horizontalno–vertikalnog prodora (spill – over) postoji mogućnost

prenošenja i “curenja” odnosa iz domena ekonomije i tehnologije u oblast političkih i sigurnosnih odnosa. Na tim osnova, harmonizacija i usklađenost političkih jedinki na regionalnoj pozornici za posljedicu će imati to da sukobi ustupe mjesto integraciji i saradnji.

Komunikacijski pristup: Na osnovu gledišta Karla Daviča, koji insistira na “sažetoj sigurnosnoj zajednici”, varijablu koja profilira jedan region određuje frekventnost i nivo komunikacija koje postoje između jedinki. Takvi komunikacijski činioци kao regionalne spone olakšavaju stjecanje kozmopolitskih ideala. Na tim osnovama, regionalizam će rezultirati ozbiljnijim i aktivnijim prisustvom nevladinih aktera, nevladinih organizacija, te omogućiti nastanak transnacionalne mreže moći. Uzimajući u obzir promjenu značenja tradicionalnih pojmova u informacijskom društvu kao što su prostor, geografija, zemlja, sigurnost, komunikacijske tehnologije će poboljšati koordinaciju, sažimanje i kontakt političkih jedinki takvom brzinom i u takvom opsegu koji prevazilaze mogućnosti pojedinih zemalja. Uska saradnja među društvenim mikrosistemima na osnovi komunikacijske tehnologije i informiranja, elektronskih komunikacija utjecat će na širenje znanosti, informacija i praksi, transformirati društvenu strukturu i nivo učesća pojedinih društvenih kategorija, jačanje kulturnog pluralizma; rast kolektivnih društvenih pokreta pospješit će saradnju i poboljšati proizvodne sposobnosti, sakupljanje, obradu i protok informacija, distribuciju i potrošnju, razmjenu iskustava i podići nivo svijesti i osposobljenosti, što će olakšati proces odlučivanja i u konačnici polučiti sveobuhvatni razvoj. Komunikacijska tehnologija, znanje i organiziranost u informatičkom društvu glavni je preduvjet blagostanja i bogatstva. Pošto navedeni činioци pružaju mogućnost učesća i upliva kreativne ljudske volje na rekonstruiranje i inoviranje u informacijskom društvu, oni igraju veoma važnu ulogu u podizanju nivoa kulturne slobode čovjeka u društvu.

Kooperativni pristup: Ovaj pristup nadahnut je mišlju Barija Buzana koji regionalno - sigurnosne zajednice vidi kao sisteme pod izravnim utjecajem sistemskih i razinskih varijabli. Sistemske varijable sadržavaju multilateralne strukture, posebno međunarodne i regionalne organizacije i organe, raznorodne i pragmatične oblike vlasti, poštivanje međunarodnih pravnih kodeksa, recipročna ekonomska i društvena ovisnost jedinki, prihvatanje normi, vrijednosti i međunarodnih principa. Razinske varijable

uključuju suštinu vlada, stepen državne moći te karakteristike unutarnjeg političkog sistema. S obzirom na strukturalnu povezanost i sponu političkog, ekonomskog, socijalnog, kulturnog i ekološkog, novi regionalizam će utjecati na pacifikaciju, prevazilaženje kriza i sigurnosnih izazova.

Multilateralni pristup: Ovaj pristup sinhronizirano raspravlja sigurnosna pitanja značajna za novi regionalizam kao što su: kolektivna sigurnost (kolektivnu reakciju zemalja regiona u slučaju sukoba i nasilja), usklađena sigurnost (neoficijelna saradnja i savezništvo velikih zemalja radi sprječavanja agresije), zajednička sigurnost (recipročna sigurnosna upućenost zemalja regiona i međusobna povezanost njihovih sudbina), sveobuhvatna sigurnost (povezivanje nivoa unutarnje, regionalne i globalne analize i pitanja vezanih za politiku, ekonomiju, kulturu i društvo), te recipročna sigurnost bazirana na saradnji (saradnja, pregovori, stabilnost, transparentnost, napredak i uzajamna ovisnost)

S obzirom na porast interesovanja za pitanja kao što su ljudska prava, ekologija, razvoj, stanovništvo, moralni integritet, globalizacija vladavine prava, zatim, formiranje informacijskih zajednica koje će poboljšati tehnološki napredak medija i povezanosti na globalnom planu, te važnost opće i nevladine multilateralne diplomatije s obzirom na informacijske mreže, psihološki i informacijski rat u vremenu mediokratije, te inverziju ustaljenih pojmova odgovornosti i integriteta i nastanak novih termina kao što su recipročni ljudski interesi umjesto nacionalnih interesa, raznorodnost faktora moći, posebno informacijskih, komunikacijskih, tehnoloških, socijalnih, ekonomskih, kulturnih, religijskih i etičkih faktora, možemo ustvrditi da novi regionalizam mora istovremeno uspostaviti oficijelne sisteme kontrole (sistem kolektivne sigurnosti, međunarodni sigurnosni sistemi i sažeta sigurnosna zajednica) kao i neoficijelne sisteme kontrole (balans snaga, prostih ili složenih).

E) Izazovi na putu novog regionalizma na Bliskom istoku

Izazove sa kojima se novi regionalizam na Bliskom istoku suočava možemo podijeliti u dvije osnovne grupe: vanjski i unutarnji izazovi.

Vanjski izazovi: Najveći izazov novom regionalizmu na Bliskom istoku svakako predstavlja prisustvo transregionalnih vojnih trupa u regionu,

posebno Sjedinjenih Američkih Država nakon 11. septembra, koje na osnovama hegemonijalne politike, unilateralizma, psihološkog rata, oportunitizma i vlastitih interesa i radikalizacijom političkog prostora nastoje provesti u djelo politiku jednogolne sigurnosti u tom dijelu svijeta. Promjene nastale u regionu Bliskog istoka nakon vojne okupacije Iraka od Amerike i Engleske ukazuju na to da Sjedinjene Države žele oslabiti proces regionalizacije i suprotstaviti se regionalnim silama u kojima vide izazov vlastitoj politici globalne dominacije. Politički projekat Georgea Busha usmjeren na stvaranje slobodne trgovinske zone na širem prostoru Bliskog istoka u narednih deset godina pod nazivom "osiguravanje sloboda i istovjetnih prilika za narode regiona" nastoji osigurati kontinuitet američkog prisustva u regiji, Irak učiniti glavnom osovinom političkih i ekonomskih prilika na Bliskom istoku u budućnosti, normalizirati odnose arapskih susjeda sa Izraelom i tako cionistički režim učiniti prirodnim i normalnim činiocem u regiji, pospješiti i unaprijediti američke trgovinske interese koristeći energentske potencijale i slobodno trgovinsko područje, te, u konačnici, pomoći u ostvarenju postcionističkog projekta ekonomskog carstva "od Nila do Eufrata". Sve navedene pozicije mogu se pratiti i vrjednovati u okviru američke politike izmjene političke geografije Bliskog istoka.

Osim toga, predvođeci koaliciju za borbu protiv terorizma, Sjedinjene Države nastoje nadjačati volju i neutralisati moć drugih političkih faktora međunarodnih odnosa kao što su Evropska unija, Rusija i Kina i ukrotiti regionalne činioce kao što su Saudijska Arabija, Iran i Sirija. Pretvorba Iraka u vojni bastion Sjedinjenih Država, stvaranja saveza između Izraela, Turske, Jordana i Iraka koji će zamijeniti Vijeće za saradnju Perzijskog zaljeva, profiliranje nove strukture sigurnosne saradnje u regionu koja će isključiti učesće S. Arabije i Sirije, slobodan pristup naftnim rezervama regiona formiranjem podređene, prijateljske vlade u Iraku, smanjenje uloge Irana i S. Arabije u procesu formiranja cijena nafte u okviru OPEC-a, slabljenje procesa islamizma u Alžiru, Egiptu, Turskoj i sl., jačanje osjetnije sigurnosne saradnje između Izraela, Amerike i NATO-a, sažimanje i obuhvatanje regionalnih integracija u liberalnu demokratiju zapadnjačkog tipa, stvaranje talasa orkestriranih demokratskih transformacija u cijelom regionu Bliskog istoka, nametanje ekonomskih i političkih reformi monarhističkim režimima u regiji, uspostavljanje domino demokratije i ekonomije slobodnog tržišta,

proširenje ekonomskih integracija Bliskog istoka i sjeverne Afrike sa NAFTA-om, uspješno okončanje mirovnog procesa na Bliskom istoku i eliminiranje starih antagonizama između Arapa i Izraela, slabljenje revolucionarnih i vjerskih pokreta i radikalnih režima u regiji, širenje ekonomske i političke konkurencije sa Evropskom unijom i Rusijom, definiranje regiona Bliskog istoka sigurnosnim parametrima – sve to spada u zbir ciljeva američke intervencije u Iraku u pravcu profiliranja novog bliskoistočnog poretka koji će konačno oslabiti proces novog regionalizma u tom dijelu svijeta. Da bi ojačao proces regionalnih integracija, novi bliskoistočni poredak mora više insistirati na političkim, ekonomskim, kulturnim i društvenim mehanizmima koji će nadomjestiti vojna sredstva oličena u čistoj fizičkoj nadmoći vojne strukture.

Uistinu, međunarodni ciljevi Sjedinjenih Država nakon okupacije Iraka sagledavaju se i vrjednuju u okvirima definiranja novog svjetskog poretka koji će ojačati status Sjedinjenih Država kao preovladavajuće sile u međunarodnim odnosima a globalnu scenu približiti jednopolnom uređenju međunarodnih odnosa koji odlikuju unilaterizam, eliminiranje manevarskog prostora i moći konkurentnih sila kao što su Evropska unija, Kina i Rusija i sl. Posljedice takvog razvoja situacije bile bi transformiranje postojećih udruženja i koalicija, profiliranje novih režima i koalicija, izmjena i eliminacija međunarodnih režima, posebno sigurnosnih režima koji predstavljaju smetnju globalnoj politici dominirajuće sile, slabljenje uloge Organizacije ujedinjenih naroda i Vijeća sigurnosti, izmjene u globalnoj raspodjeli moći i stvaranje američkog poretka, antagoniziranje uzora međunarodne saradnje pod različitim sigurnosnim izgovorima, slabljenje zakonitosti i prakse koja vlada međunarodnim poretkom kao što su nacionalni integritet, jednakopravnost zemalja, princip nemiješanja u unutrašnja pitanja druge zemlje, narušavanje prava da svaki narod odlučuje o vlastitoj sudbini i dr.

Osim slabljenja međunarodnih sigurnosnih odnosa, organa i organizacija, Sjedinjene Države su pokrenule cijeli spektar aktivnosti na osiguranje vlastitih interesa u regionu Bliskog istoka kojima nastoje oslabiti ulogu i moć regionalnih činilaca, kako bi na taj način izmijenili političku geografiju Bliskog istoka i raspodjelu moći na globalnoj razini, te unijeli stanovite geopolitičke izmjene u regionu.

Na taj način Sjedinjene Države žele korigirati sigurnosnu strukturu i

sistem na Bliskom istoku i učvrstiti vlastitu poziciju uspostavljanjem saradnje sa prijateljski raspoloženim režimima u regionu. U tom smislu Sjedinjene Države u ime širenja liberalne demokratije nastoje osigurati ekskluzivno pravo bezuvjetnog miješanja u unutrašnja pitanja suverenih zemalja i izmijeniti njihove stavove različitim oblicima pritiska.

Primarni cilj politike Sjedinjenih Država u regionu Bliskog istoka je: prvo, osigurati sigurnost Izraela, drugo, osigurati nesmetano korištenje izvora energije i treće, definirati globalni svjetski poredak na osnovama američke dominacije u međunarodnim odnosima.

Unutrašnji izazovi: Unutrašnji izazovi i rizici sa kojima se suočava novi regionalizam na Bliskom istoku mogu biti podijeljeni na sljedeći način:

Političke prepreke: politička nesređenost regiona, prisustvo frustriranih zemalja, pogranični sukobi, organizirani kriminal, terorizam, bipolarnost političkih režima na dva nivoa: tradicionalni (koji teži prošlosti) i moderni (koji teže reformama), neravnomjerna raspodjela moći, unutrašnji sukobi i nestabilnost, nekoherentnost političkih sistema, politička nestabilnost, širenje ekstremističkih ideologija.

Društvene prepreke: nekontrolisan porast stanovništva i migracija na relaciji selo – grad, porast nasilja u gradskim sredinama, nacionalne netrepeljivosti i sukobi, veliki broj izbjeglica i prognanih, nacionalni i plemenski rascjepi i nepovjerenje, širenje siromaštva u ruralnim područjima, nacionalizam i tribalizam, kriza nacionalnih identiteta, socijalni nemiri, nacionalno i vjersko sektaštvo i nasilje.

Ekonomske prepreke: narastajući ekonomski rascjep u regionu, proizvodne strukture bazirane na konkurenciji a ne kooperaciji, tehnološki nazadak, nerazmjerni industrijski razvoj, ekonomija bazirana većinom na jednoj vrsti djelatnosti, nedostatna proizvodna djelatnost, neusklađenost carinskih propisa, nezaposlenost, izostanak stranih investicija i sl.

Ekološke prepreke: nestabilnost prouzrokovane zagađenjem životne okoline i ekološkim epidemijama širih razmjera

Strukturalne prepreke: izostanak odgovarajućeg i kvalificiranog vođstva, izostanak jednog snažnog regionalnog pola koji bi definisao i usmjeravao proces integriranja u regionu, neefikasnost regionalnih institucija, loš politički i ekonomski menadžment, nesnalaženje u upravljanju i obuzdavanju regionalnih kriznih situacija, slabost neophodne infrastrukture za uspješnu

realizaciju regionalnih integracija, nizak nivo razvijenosti i mnogi drugi politički, geografski, ekonomski i komunikacijski razlozi.

Sigurnosne prepreke: prisustvo faktora nestabilnosti i regionalnih sila koje predstavljaju istinski izazov regionalizmu poput cionističkog režima, intenziviranje trke u naoružanju među zemljama regiona, oslanjanje zemalja regiona na oružje za masovno uništenje kao izvor nacionalne moći, što pridonosi nastanku psihološkog i informacijskog rata i daljnjoj fragmentaciji regiona.

F) Prilike i mehanizmi za uspjeh koji stoji pred novim regionalizmom na Bliskom istoku:

Novi regionalizam može poslužiti kao pogodno sredstvo kako bi se postojeće prepreke i prijetnje koje stoje na njegovom putu preobrazile u istinsku šansu za poboljšanje općih uvjeta u domenu globalne politike i kulture, što je moguće realizirati koristeći sljedeće mehanizme:

Izgradnja povjerenja – Izgradnja povjerenja će povećati snagu i smanjiti troškove zemalja regiona, pospješiti transparentnost, organizirati ili staviti u odgovarajući pravni okvir svaku upotrebu sile. U tom slučaju, novi regionalizam može odigrati veoma značajnu ulogu u sprječavanju marginalizacije cijelog regiona na globalnom planu. Širenje kulture dijaloga, podizanje nivoa saradnje zemalja regiona sa sinhroniziranim neoficijelnim dijalogom o sigurnosnim pitanjima u vidu rasprava i samita univerzitetskih profesora, visokih državnih dužnosnika i kulturnih i javnih ličnosti može pripremiti pogodno tlo za uspješno savladavanje i upravljanje krizama u regionu, zemlje Bliskog istoka izbaviti iz uskodefiniranih nacionalnih stega, a nacionalne i rasne napetosti smanjiti na najmanji mogući nivo.

Institucionalizacija – Regionalne sigurnosne strukture i institucije ojačat će strukturalno, učvrstiti i poboljšati sigurnosne sisteme u regionu, poboljšati ukupno stanje regionalne sigurnosti i spriječiti izbijanje ratnog sukoba. S obzirom na činjenicu da moć i sigurnost ne podrazumijevaju isključivo vojna pitanja već predstavljaju splet mnogobrojnih aspekata iz domena ekonomije, kulture, politike i općih društvenih uvjeta, takva situacija može pružiti mogućnost stjecanja znanja, informacija, usvajanje novih tehnologija, istovremeno osiguravajući postojan, uravnotežen i pravičan napredak i razvoj. Proces institucionalizacije na osnovu zakona ili korištenjem zapanjujućih

izmjena u domenu znanja, tehnologije i informacija, poštivajući nepovrjediva prava teritorijalnog integriteta zemalja, nedodirljivost granica i ograničenu upotrebu sile, rezultirat će općim poboljšanjem regionalne saradnje.

Smanjenje napetosti – Regionalizam može poslužiti kao pogodno tlo za jačanje uloge regionalnih činilaca i stjecanje vitalnog i prilagodljivog menadžmenta koji će osigurati veću ulogu regiona u međunarodnom procesu odlučivanja i pospješiti regionalnu samosvijest baziranu na kulturnom identitetu samo ukoliko marginalizira ulogu sile u rješavanju nesuglasica, eliminira mentalitet prijetnji i vanregionalne interese podredi regionalnima. Takva situacija može polučiti stjecanje diskursa pozitivne sigurnosti baziranog na principima kao što su jačanje regionalnog identiteta, legitimitet i poštivanje zakona, osovinski poredak, software sigurnost i višeslojnost jezgra sigurnosnih diskursa i sl.

Kolektivna sigurnost – Partnerstvo pojedinih zemalja regiona i njihovi zajednički interesi sa transregionalnim silama s jedne strane, i protivljenje drugih zemalja prisustvu stranih sila u regionu glavne su prepreke uspostavljanju odgovarajuće sigurnosne strukture. Potrebno je, stoga, raditi na jačanju unutarregionalnih oblika saradnje koji će sigurnost podrazumijevati kao jednačinu, bez prisustva ili intervencija vanjskih sila. To će umanjiti izravno uplitanje vanjskih dominirajućih sila i, konačno, umanjiti izgleda za njihov agresivan pristup. Jedino rješenje koje će polučiti stjecanje sigurnosti kao glavne preokupacije regiona jeste uspostavljanje regionalnih mjera i oblika djelovanja u kojima neće učestvovati izvanregionalne sile i koji će eliminirati ili svesti na minimum mogućnost nametanja njihovog prisustva. U tom slučaju, jedinstvo i samostalnost regiona naoružanog neovisnim kulturnim identitetom, što predstavlja direktan izazov hegemonističkoj politici transregionalnih sila, omogućit će razvoj i jačanje regionalizma. Drugim riječima, uspješno uspostavljanje regionalne unije na Bliskom istoku zavisi od dvije važne stvari: izbjegavanja stare prakse oslanjanja na i potpore od transregionalnih sila i samouvjerenost i oslanjanje na vlastite snage putem regionalne saradnje.

Organizaciono upotpunjavanje – Regionalizam će biti uspješan ako članstvo zemalja regiona u različitim savezima i regionalnim asocijacijama ne bude smetnja njihovoj unutaršnjoj integraciji. Članstvo pojedinih zemalja regiona u savezima i organizacijama čiji su programski ciljevi i interesi

različiti, često i kontradiktorni, rezultirat će nefunkcionalnošću regionalnih sigurnosnih struktura. Međusobno upotpunjavanje i komplementarnost regionalnih organa (kao što su OPEC, OKO, Vijeće za saradnju u Perzijskom zaljevu i sl.) za preduvjet ima donošenje zajedničke ekonomske strategije i politike zemalja regiona, što će podići nivo međudržavne saradnje i razmjene u regionu i omogućiti njihovo brže i efikasnije institucionalno vezanje za transregionalne asocijacije kao što su SAFTA, SARC i sl.

Poštivanje zakona – Zemlje regiona sve međusobne nesuglasice i sporove moraju rješavati u okviru međunarodnog pravnog kodeksa jer samo tako će regionalne integracije imati šansu. Poštivanje međunarodnog prava realizirat će se u okvirima medijacije treće strane u rješavanju svih pravnih sporova među zemljama regiona.

Upravljanje promjenama – S obzirom na lokalne specifičnosti regiona, vitalnom saradnjom umjesto predavanja i slijepog slijeđenja ili sukobljavanja i izolacije, stvaranjem mreže upravljanja promjenama koja će istovremeno ostaviti prostora za slobodan izbor vlastitih vrijednosti i korištenje modernih sredstava kao neizbježne zbilje, izbjegavanjem oportunitizma i mentaliteta sučeljavanja i prijjetnji, te uređenjem pravedne raspodjele tehnoloških dostignuća bit će moguće ojačati poziciju regionalnih aktera i postići uspješno rukovođenje promjenama u doba globalizacije.

Intenziviranje regionalne saradnje i razmjene – Spoznaja zemalja regiona da je njihova sudbina međusobno povezana utjecat će na intenziviranje međudržavne saradnje i razmjene i na političkom i na ekonomskom planu. U tom smislu neophodno je poduprijeti zajedničke istraživačke projekte u islamskim zemljama, uvesti efikasnije metode protoka roba, poboljšati komunikacijsku i tranzitnu saradnju, omogućiti brz i nesmetan protok roba, kapitala i usluga, povećati nivo razmjene roba i kulturnih dostignuća, intenzivirati procese razmjene studenata i profesora među zemljama regiona, uspostaviti jedinstvenu carinsku tarifu, uskladiti i pojednostaviti carinsku regulativu, osloboditi protok kapitala i deviza, izvršiti ekonomsku privatizaciju, pokrenuti zajedničke investicije, formirati infrastrukturu za elektronsku trgovinu i ekonomiju među zemljama regiona, pospješiti interregionalnu saradnju, učešće u zajedničkim ekonomskim i trgovinskim blokovima i asocijacijama u regionu, te uspostaviti sistem poreskih olakšica među zemljama regiona kao jezgro za buduće zajedničko islamsko tržište.

Adaptacija - Regionalne institucije uspostavljanjem općeprihvaćenih obrazaca mogu utjecati na definiranje regionalnog identiteta, uspostaviti sistem očekivanog političkog ponašanja te imati udjela u kolektivnim očekivanjima i ponašanju zemalja regiona na osnovama razvoja mira, stabilnosti i sveobuhvatnog napretka u domenu politike, ekonomije, kulture i sl. Oslonjen na principe multilateralnosti, poštivanja vrijednosti i uvjerenja, mira i međusobnog uvažavanja kultura i civilizacija na globalnoj razini, regionalizam može poslužiti kao veoma efikasno sredstvo u jačanju fizičkih i ljudskih potencijala regiona i pomoći uspostavljanju zajedničkog regionalnog identiteta. Svaka vrsta regionalizma koja nije u stanju uspostaviti racionalnu strukturu baziranu na tri osnovna principa: sigurnost (fizička i nematerijalna *software*), sloboda (pravo učešća u procesima odlučivanja i određivanja vlastite sudbine bez uplitanja vanjskih sila) te pravičnost (jednake mogućnosti i šanse za sve) umnogome će pojačati ranjivost zemalja regiona u periodu koji slijedi.

Misaoni i kulturni identitet – Neophodna pažnja misli i snazi stvaranja pojmova, teoretiziranja i pojednostavljenja termina, preobrazba regiona u snažan kulturni pol, intenzivirana znanstvena aktivnost, vičnost u svijetu komunikacija i informatike, predočavanje lokalnih ideja i zamisli na atraktivan i prijemčiv način, korištenje raznovrsnih sredstava te jače prisustvo regiona na globalnoj kulturnoj sceni i jačanje kulturne samosvijesti stanovnika regiona uskladit će regionalne integracije sa misaonim i kulturnim identitetom Bliskog Istoka.

Kooperativno otvaranje regiona prema vanjskom svijetu – S obzirom na svakodnevno širenje i međusobnu povezanost interesa i prilika, posebno u domenu ekonomije, politike i kulture na svjetskoj razini, potrebno je da region Bliskog istoka pokaže više interesa za strukturalno usaglašavanje sa globalnom ekonomijom. Uz kontinuirani napredak u međunarodnom povezivanju bliskoistočni regionalizam mora učiniti dodatni napor u stjecanju aktivne trgovine, specijaliziranosti u ponudi odgovarajućih vrsta proizvoda u skladu sa potrebama međunarodnog tržišta, pokazati više ekonomske elastičnosti i prilagodljivosti, izbjegavati marginalne pozicije u odnosu na globalne ekonomske tokove, uspješnije iskoristiti potencijale privatnog sektora, unijeti raznovrsnost u spektar izvoznih proizvoda, donijeti odgovarajuće mjere koje će nadzirati sistem plaćanja u skladu sa međunarodnom

ekonomskom praksom, podsticati informatizaciju ekonomskog sektora, maksimalno iskoristiti faktor vremena za stjecanje boljih prilika u globalnoj ekonomiji, brzim i efikasnim informiranjem utjecati na orijentaciju svjetskog javnog mnijenja u odnosu na region Bliskog Istoka, utjecati na razumijevanje svjetskog mnijenja spram regionalnih transformacija, podržati organizacije i institucije u cilju bolje saradnje sa međunarodnim organizacijama kako bi u doba globalizacije misli mogao uspješno djelovati u skladu sa lokalnim i regionalnim potrebama.

Unošenje raznorodnosti u odnosima – Uspostavljanje širokog spektra odnosa sa transregionalnim silama koje nisu hegemonistički orijentirane kao što je Evropska unija može odigrati značajnu ulogu u jačanju moći regionalnih aktera na Bliskom istoku i poboljšati njihov utjecaj u međunarodnim odnosima. Povećanje broja saradnika i raznorodnost nivoa kooperativnosti u domenu politike, ekonomije, kulture i komunikacija, s obzirom na principe multilateralne diplomatije spriječit će i eliminirati prijetnje i pritiske izvana sa kojima se region suočava. Uz državnu diplomatiju i nevladine organizacije uključujući političke partije, asocijacije, interesne grupe i mediji mogu odigrati značajnu ulogu u procesu obogaćivanja globalnih odnosa regiona sa svijetom. S druge strane, naftni i nenaftni izvoz, više izvora deviznih priliva, privlačenje stranih investicija i pružanje zakonskih olakšica za nove investicije osnažit će novi regionalizam i preobraziti ga u značajnog aktera u međunarodnim odnosima.

Zaključak

Na temelju naprijed iznesenoga možemo zaključiti da se novi regionalizam na Bliskom istoku u vrijeme globalizacije može smatrati faktorom osnaženja ekonomskih i trgovinskih odnosa zemalja regiona sa ostatkom svijeta. Takav regionalizam ne samo da nije u suprotnosti i kontradikciji sa procesom globalizacije već se oni međusobno nadopunjuju i osnažuju. Novi regionalizam može sasvim uspješno iskoristiti sve pogodnosti globalizacije u cilju širenja komunikacija i povezanosti, brzog informiranja i korištenja savremene komunikacijske tehnologije.

U tom procesu, jačanjem misaonih i kulturnih povezanosti i saradnje, realiziranjem vitalnog i prilagodljivog menadžmenta u regionalnim i globalnim transformacijama, poboljšanjem svog prisustva u domenu

satelitske tehnologije, koordinacijom i sinhroniziranjem komunikacijskih i informacijskih aktivnosti u medijima, podržavanjem zajedničkih istraživačkih, edukativnih i akademskih projekata, širenjem političke saradnje u sjeni nastojanja za smanjenje međusobnih napetosti i izgradnje povjerenja, aktiviranjem trgovinskih potencijala, unošenjem novina i raznorodnosti u regionalni izvoz, stvaranjem slobodnog trgovinskog regiona, usklađivanjem carinskih sistema i pripremom za konačnu uspostavu slobodnog ekonomskog tržišta, novi regionalizam na Bliskom istoku može imati presudan utjecaj na jačanje uloge regionalnih aktera u međunarodnim odnosima, te izbjegavanjem marginalnih pozicija na globalnoj političkoj i ekonomskoj sceni cijeli region Bliskog istoka približiti svjetskim centrima odlučivanja.

U novoj regionalnoj atmosferi nakon 11. septembra, u sjeni američkih nastojanja na stvaranju promjene u sigurnosnom sistemu Bliskog istok, zemlje regiona moraju većim stepenom unutarnjih integracija i saradnje u cilju stjecanja recipročne sigurnosne politike bazirane na kooperativnosti i razmjeni u svjetlu međusobnog povjerenja i otklanjanja napetosti dosegnuti takav stepen bliskosti i povjerenja koji će im omogućiti da solidarnošću i jedinstvom stavova prevaziđu sve zajedničke prijetnje sa kojima se suočavaju.

Na temelju tri glavne odrednice: sveprožimajuća, zajednička sigurnost, sloboda i pravo odlučivanja svakog naroda o vlastitoj sudbini te jednakopravnost u odgovornostima i prilikama, novi regionalizam na Bliskom istoku mora odgovoriti potrebama stabilnog i usklađenog razvoja cijelog regiona. Uspjeh novog regionalizma blisko je povezan i zavisan od dva principa: prvi je napuštanje dosadašnje prakse u kojoj se podsticaj i podrška tražila i očekivala od transregionalnih sila i drugi je samopouzdanje i oslanjanje na vlastite snage putem jačanja i širenja regionalne saradnje kako bi region Bliskog istoka bio kadar suočiti se sa ekonomskim i kulturnim izazovima u periodu globalizacije.

Stepen iskorištenosti novih prilika koje sa sobom donosi integracija regiona zavisit će od konstruktivne kooperacije i uspostavljanja relativne pravičnosti u pitanjima vezanim za politiku i sigurnost, kako bi region Bliskog istoka u mirnoj atmosferi lišenoj napetosti mogao da napreduje, evoluirati i nastavi svoju putanju razvoja.

U tom slučaju, novi regionalizam može osnažiti kulturni identitet Bliskog istoka na temeljima zajedničkih islamskih i općeljudskih vrijednosti i postići

zavidan nivo saradnje i sinhroniziranosti koji nadzilazi mogućnosti pojedinih zemalja u vremenu globalizacije.

U takvim odnosima, globalizacije ne samo da nije kontradiktorna regionalizmu, već upravo ona pruža maksimalne uvjete za prisutnost različitih kultura i tradicija na globalnoj sceni s obzirom na nova obzorja i brzinu komunikacijske povezanosti svijeta danas.

Iako je globalizacija proces u kome postoji mogućnost definiranja projekata i direktive od svjetskih sila i bogatih zemalja, ona istovremeno ostavlja prostora za raznorodnost. S obzirom na mogućnost ravnomjerne distribucije tehnoloških povlastica u eri globalizacije, regioni moraju učiniti dodatni napor na polju integriranja kako bi na najbolji mogući način mogli iskoristiti sve prednosti koje sa sobom donosi taj proces.

Misaona, politička i kulturna elita Bliskog Istoka mora stoga uvidjeti i spoznati ove realnosti, spoznati prednosti znanja i ideja u današnjem svijetu informacija, te u skladu sa potrebama za sveobuhvatnim, recipročnim i pravednim napretkom na ekonomskom, političkom i kulturnom planu, jačanjem regionalnih integracija i podizanjem nivoa međusobne saradnje stvoriti pogodnu atmosferu za mir, sigurnost i stabilnost regiona i cijeloga svijeta u eri globalizacije ♦

S perzijskog preveo:

Ahmed Zildžić